

نظام سال نوین اسلام

طرح اصلاح ساختاری نظام مالی کشور

جایگزینی نهادهای کلان اقتصادی، پیشرفته و بهینه

به جای نهادهای مالی سنتی و رساله

همراه با تبیین فقهی و اقتصادی طرح

بر اساس بندهای ۱۶، ۹ و ۱۱

تأمین کنندگی بندهای ۱، ۲، ۳، ۵، ۸، ۱۰، ۱۵ و ۲۰

و بسترساز بند ۴ از سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی

عنوان و نام پدیدآور: نظام مالی نوین اسلامی: طرح اصلاح ساختاری نظام مالی کشور/

تألیف احمد حسینی.

مشخصات نشر: قم: میراث انبیاء، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری: ۷۳۶ ص.: جدول، نمودار.؛ ۵/۱۴ × ۵/۲۱ س.م.

شابک: ۳۰۰۰۰ ریال: ۴-۲-۹۶۴۵۸-۹۷۸-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: واژه‌نامه.

یادداشت: کتابنامه.

یادداشت: نمایه.

موضوع: اسلام و اقتصاد

موضوع: Islam -- Economic aspects

موضوع: اسلامی -- کشورهای اسلامی

موضوع: Finance -- Islamic countries

موضوع: امور مالی -- جنبه‌های دینی -- اسلام

موضوع: Islam -- Religious aspects -- Finance

موضوع: بانک و بانک‌داری -- جنبه‌های دینی -- اسلام

موضوع: Islam -- Religious aspects -- Banks and banking

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۵ ن ۵۶ ح ۲۰/۲۰

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۴۸۳۳

شماره کتابشناسی ملی: ۴۴۷۹۰۴۱

مرکز عالی مطالعات و اشاعت راهبردی اسلام ناب (عماران)

تألیف: حجت الاسلام والمسلمین احمد حسینی —

ناشر: قم: میراث انبیاء علیهم السلام —

شاپک: ۴-۲-۹۶۴۵۸-۹۶۰۰-۹۷۸ —

ویراستار: حجت الاسلام والمسلمین مصطفی شاه —

مدیر هنری: سید احسان عابدی —

نوبت چاپ: اول - پاییز ۹۵ —

قطع و تعداد صفحات: رقعی- ۷۳۶ —

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه —

بها: ۳۰۰۰۰ تومان —

تلفن پخش: ۰۹۰۲۹۲۹۲۰۰۲

<https://www.ammaran.com>

mirascambia@yahoo.com

فهرست

مقدمه | ۷

بخش اول

کلیات | ۱۷

- نظام سازی و نظام مالی | ۱۹

- نیازهای مالی | ۳۷

بخش دوم

- آسیب شناسی نظام مالی فراگیر گنونی | ۴۷

- آسیب شناسی ساختاری بازار | ۴۹

- آسیب شناسی ساختاری بیمه | ۶۵

- آسیب شناسی ساختاری بورس | ۷۱

- آسیب شناسی ساختاری لیزینگ | ۹۱

- آسیب شناسی ساختاری اوراق قرضه، مشارکت و صندوق | ۹۹

بخش سوم

- بیان طرح اصلاح ساختاری نظام مالی کشور (نظام مالی نوین اسلامی) | ۱۰۵

- نظام شبکه خدمات قرض الحسنه | ۱۰۷

- نظام بازارهای سرمایه گذاری | ۱۵۱

- نظام بازارهای تخصصی کالا و خدمات فرایند | ۳۱۳

بخش چهارم

تبیین فقهی طرح اصلاح ساختاری نظام مالی کشور (نظام مالی نوین اسلامی) | ۳۶۷

- روش فقهی تجمیع و مدیریت سرمایه‌ها در امور اقتصادی (جایگزین شرکت سهامی)

| ۳۷۱

- بازار متعالی اسلامی؛ بازار امیرالمؤمنین علی علیه السلام | ۴۱۷

- ممنوعیت تعیین سود تجاری قطعی در هنگام پذیرش سفارش کالا | ۴۷۷

- راه‌های اطمینان طلبکار نسبت به پرداخت بدهی توسط بدهکار | ۵۲۹

- مالکیت دولت و نهادهای عمومی | ۵۶۷

- چگونگی پول‌امروزی و تناسب‌سنجی آن با نظام مالی نوین مبتنی بر اسلام | ۵۸۵

بخش پنجم

تبیین اقتصاد طرح اصلاح ساختاری نظام مالی کشور (نظام مالی نوین اسلامی) | ۶۲۹

- اجرای طرح: تحقق بخش بزرگ‌ترین جهاد و حماسه‌ی اقتصادی کشور | ۶۳۱

- هماهنگی طرح با قانون اساسی، سیاست‌های کلی نظام | ۶۴۱

- فهرست منابع | ۶۸۳

- گنجینه‌ی روایات | ۶۹۱

- نمایه‌ی موضوعی | ۷۰۶

- نمایه‌ی اسامی | ۷۱۹

- فهرست تفصیلی | ۷۲۱

مقدمه

توجه اصلاح ساختاری نظام مالی کشور (نظام مالی نوین اسلامی)، نتیجه‌ی پژوهش است که با هدف بازمهندسی و طراحی نظام مالی براساس احکام شریعت مالدس، سذف هرگونه ربا و حيله‌ی آن و بهره‌مند شدن جامعه از ثمرات اقتصادی این احکام نورانی، به مدت حدود هفت سال صورت پذیرفته است.

با بررسی وضعیت بانک و مراعاتی معاملات بانکی و مشاهده‌ی اشکالات متعدد و دریافت کثرت مسائلی این نکته که مشکلات نظام بانکداری، ساختاری و زیربنایی است، قابلیت پژوهشی مربوط به طراحی طرح جایگزین بانک آغاز گردید. هدف ابتدای امر، طراحی نظامی جایگزین بانک بود؛ اما پس از تهیه‌ی طرح جایگزین بانک، جلسات نقد و بررسی آن، این نکته آشکار گردید که نظام‌هایی که به عنوان جایگزین بانک طراحی شده است، قابلیت آن را دارد که جایگزین سایر نهادهای مالی سنتی یعنی بیمه، بورس، اوراق قرضه و لیزینگ نیز باشد و ضمن کنار زدن آسیب‌های آن‌ها، ثمرات دینی و اقتصادی طرح را مضاعف کند. بدین ترتیب، پژوهش تا تبدیل طرح به طرح جایگزین عموم نهادهای نظام مالی فراگیر کنونی ادامه یافت. در این مسیر، به تناسب نیازهای معرفتی طرح، چند بررسی بنیادین فقهی نیز با هدف دستیابی به دیدگاه اسلام در خصوص مباحث تخصصی، صورت گرفت که ضمیمه‌ی طرح گردید.

اهدافی که در انجام این طرح مدنظر بوده، عبارت است از:

- طرح به گونه ای باشد که اجرای آن، به طور کامل، اساسی و ساختاری، ربا و حيله های آن را از نظام مالی کشور حذف نماید، از هرگونه معاملات «اکل مال به باطل» به دور بوده و به طور صد درصدی منطبق بر شریعت باشد. معاملاتی که در آن استفاده شده مطابق متن فقه بوده و ائمه ی معصومین علیهم السلام احکام آن ها را بیان فرموده و هیچ شک و شبهه ای درباره ی آن ها وجود نداشته باشد. خلاصه آنکه طرح به گونه ای باشد که با اجرای آن، نظام مالی کشور مادی از شریعت محوری و دین مداری گردد.

- اجرای طرح، تحولی اساسی بلکه انقلابی بزرگ در وضعیت اقتصادی کشور پدید آورد و بستر ساز جهاد و حماسه ای باشد که متوجه اقتصاد ملی کشور را به بهترین نحو تأمین نماید. این هدف با اصلاح ساختارها و حذف برخی واسطه های ناکارآمد، غیر ضروری و شبهه ناک، بگسایدن سند تا هزینه های بزرگی از تولید و معیشت مردم برداشته شده، کاهش شدید قیمت تمام شده ی کالاها و خدمات و افزایش قدرت خرید مردم به طور مضاعف را نتیجه دهد. همچنین اصلاح ساختارها، امکان جریان یافتن قرض الحسنه ی حقیقی در جامعه (به دلیل دراختیار آمدن منابع بزرگی در خدمت قرض الحسنه) را پدید می آورد. تمرکز اقتصاد مهمی در زندگی مردم و حذف برخی هزینه ها و واسطه های دیگری باشد. روشن است که با تحقق این امر مهم و کاهش شدید قیمت تمام شده و افزایش قدرت خرید مردم، کسب و کار رونق گرفته و زمینه ی تبدیل شدن کشور به یک قدرت اقتصادی منطقه ای و فرامنطقه ای فراهم خواهد شد.

- طرح کاملاً بومی و بدیع بوده و به هیچ وجه وامدار اندیشه‌های اقتصادی بیگانگان نباشد تا با سلسله پژوهش‌هایی که در بستر آن پدید می‌آید گامی در راستای تولید دانش انسانی بومی و تقویت نهضت تولید علم و جنبش نرم‌افزاری برداشته شود.

- طرح با جامع‌نگری و بلندنظری تهیه گردد، به گونه‌ای که بازتاب اجرای آن در دنیای اسلام، جایگاه ایران را به عنوان اولین کشوری که به طور کامل و زیربنایی ربا و حيله‌های آن را از نظام معاملات خویش حذف نموده، ارتقاء دهد و در سطح جهانی اندیشه‌ی ربا به داری را به طور جدی و عملی به چالش کشیده، ایران را به عنوان کشوری تمدن‌ساز و تأثیرگذار در حوزه‌ی اندیشه و دانش اداره‌ی جامعه معرفی نماید.

امید است که این طرح توانسته باشد این اهداف را محقق ساخته و گامی در راستای انقلاب شکوهمند اسلامی در حوزه اقتصاد کشور باشد. پس از ابلاغ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و دریافت این نکته که این طرح کاملاً همراه و هماهنگ با این سیاست‌ها بوده، بلکه بهترین محقق‌کننده‌ی اهداف آن در شرایط فعلی است. عنوان طرح با توجه به بند ۹ (اصلاح و تقویت همه‌جانبه نظام مالی کشور) و بند ۱۶ (تاکید بر تحول اساسی در ساختارها) «طرح اصلاح ساختاری نظام مالی کشور نظام مالی نوین اسلامی» انتخاب گردید.

ضرورت این طرح علاوه بر بندهای ۹ و ۱۶، در بند ۱۹ تبیین شده است و اجرای طرح، تأمین‌کننده‌ی بندهای ۱، ۲، ۳، ۵، ۸، ۱۰، ۱۵ و ۲۰ می‌باشد و شرایط را برای اجرا و تکمیل بند ۴ فراهم می‌سازد. هماهنگی کامل طرح با این سیاست‌ها و سایر سیاست‌های کلی در امور اقتصادی در بخش تبیین اقتصادی طرح تبیین گردیده است.

در نگارش طرح تلاش بر این بوده است که طرح به طور عملیاتی نوشته شود و نزدیک ترین نقطه‌ی ممکن به اجرا باشد. تلاش شده است ابعاد طرح کاملاً روشن و بدون ابهام باشد و برای هر سؤال، پاسخ مناسبی در نظر گرفته شده و با اهمال برخورد نشود.

- بخش اول این کتاب به بیان کلیاتی درباره‌ی این پژوهش اختصاص یافته است. در فصل اول آن، نظام‌های انسانی و از آن جمله نظام‌های اقتصادی و عوامل و اجزاء اصلی تشکیل دهنده‌ی این نظام‌ها و نقش نظام معاملات اقتصادی و نظام مالی در یک نظام اقتصادی بررسی شده است. در فصل دوم آن، نیازهای انسان‌ها در معاملات اقتصادی و در نظام مالی اسلامی به عنوان پایه‌ی اصلی نقد نظام موجود و طراحی نظام مطلوب استخراج شده است.

- در بخش سوم، آسیب‌شناسی نظام مالی کنونی در قالب آسیب‌شناسی اقتصادی، مراکز اقتصادی نهادها و ابزارهای مالی آن مطرح گردیده و بانک، بیمه، بورس، لیزینگ و اوراق قرضه (و یا مشارکت و صکوک) در پنج فصل مورد بررسی قرار گرفته است.

- در بخش سوم، طرح و شرح ساختاری نظام مالی کشور (نظام مالی نوین اسلامی) بیان گردیده و اجزاء و زیرنظام‌های آن در سه فصل تشریح شده است که عزیزان از ما همراه با مباحث اصلی هر کدام بدین ترتیب است:

• فصل اول: نظام شبکه خدمات قرض الحسنه (هندسه‌ی نیازها، امکانات و محدودیت‌ها، مهندسی شبکه‌ی خدمات قرض الحسنه و فواید شبکه‌ی خدمات قرض الحسنه) و پیوست «طرح جابگزین بیمه»

• فصل دوم: نظام بازارهای سرمایه‌گذاری (هندسه‌ی نیازها، امکانات و محدودیت‌ها، مهندسی بازارهای سرمایه‌گذاری و فواید بازارهای سرمایه‌گذاری)

• فصل سوم: نظام بازارهای تخصصی کالا و خدمات فراتقد (هندسه‌ی نیازها، امکانات و محدودیت‌ها، مهندسی بازارهای تخصصی کالا و خدمات فراتقد و فواید بازارهای تخصصی کالا و خدمات فراتقد) و پیوست‌های «نظام جامع بازارهای تخصصی کالا و خدمات» و «جایگزین بورس کالا»

در بحث «هندسی نیازها، امکانات و محدودیت‌ها» نیازهایی که برای طراحی هر یک از این سه اعلام مورد توجه بوده، پرشمرد شده و امکانات و محدودیت‌های شرعی و اجرایی مربوط به تأمین این نیازها مورد بررسی قرار گرفته است. محدودیت‌های شرعی نیز به نحو حد اکثری و به گونه‌ای در نظر گرفته شده که تأمین‌کننده‌ی اجتماع عامی اعلام در دوره‌های مختلف بوده و از هر شائبه‌ای دور باشند.

- بخش چهارم، پژوهش‌های بنیادین فقهی طرح در ضمن شش گفتار بدین ترتیب آمده است:

• روش فقهی تجمیع و مدیریت سرمایه‌ها در امور اقتصادی (جایگزین شرکت سهامی): با توجه به مختار شدن شرکت‌های سهامی از جهت فقهی، حقوقی و اقتصادی که در بخش آسیب‌شناسی توضیح آن آمده) و با توجه به اینکه این طرح با هدف تأمین کامل احکام اسلامی و بهره‌مندی از ثمرات اقتصادی این احکام تدوین شده، این گفتار به بررسی شرکت فقهی متناسب با تجمیع و مدیریت سرمایه‌ها در امور اقتصادی پرداخته و سازوکارهای مورد نیاز آن را طراحی نموده است.

♦ بازار امیرالمؤمنین علی علیه السلام الگوی طراحی بازارهای نوین اسلامی: برای طراحی بازارهای مورد نیاز در این طرح، با هدف یافتن بازار مطلوب اسلامی روایات مربوط به آن مطالعه شده و بازار امیرالمؤمنین علی علیه السلام به طور خاص مورد مطالعه قرار گرفته است. در این گفتار مطلوب بودن الگوی بازار همگانی مبتنی بر قانون مسبقیت از منظر شریعت اثبات شده و سایر مزایای بازار امیرالمؤمنین علیه السلام تبیین گردیده است. در پیوست، برای به کارگیری از این الگو، گونه‌هایی از بازار، اعم از بازارهای حضوری و بازارهای نرم‌افزاری طراحی گردیده و ثمرات اقتصادی آن‌ها در نسبت با بازارهای موجود بیان گردیده است. کاربست مهم طراحی بازارهای نرم‌افزاری در جایگزینی مدل معاملاتی بورس (بازار همگانی مبتنی بر روش حراج) برای بازارهای نرم‌افزاری مورد نیاز در این طرح است.

♦ ممنوعیت سود تجاری قطعی در هنگام پذیرش سفارش کالا: طبق تحقیقی که در این گفتار صورت می‌گیرد، اثبات می‌شود که روایات مذکور وجود دارد که ناظر به «ممنوعیت قطعی نمودن دریافت سود تجاری معین در هنگام پذیرش سفارش کالا» است. بدین معنا که اگر شخص متقاضی، به یک تاجر یا صاحب سرمایه، کالا را به سفارش دهد تا آن را خریداری نماید، تاجر یا صاحب سرمایه نمی‌تواند در هنگام دریافت سفارش، از متقاضی تعهد بگیرد که آن کالا را با پرداخت یک سود مشخص خریداری نماید و نحوه‌ی تعامل طرفین پس از خرید کالا باید به گونه‌ای باشد که هیچ‌کدام متعهد و مجبور به اقدامی نباشند؛ نه فروشنده به فروش کالا و

نه متقاضی به خرید آن با سودی از پیش معین شده. این حکم تمام عیار بودن سوداگری در تجارت و کامل بودن بازار اسلامی از جهت مخاطرات تجاری را نتیجه می دهد. معاملاتی فروش اقساطی بانکی به شکل موجود، براساس این روایات، مخدوش و معامله ی جدید مرابحه ی بانکی نیز دچار اشکال است.

این نکته، در طراحی بازارهای تخصصی کالا و خدمات فراتر از مورد توجه بوده و ثمره ی اقتصادی ارزشمندی دارد که در متن طرح به آن اشاره شده است.

• راه های اطمینان طلبکار نسبت به پرداخت بدهی توسط بدهکار با توجه به نیاز طلبکار نسبت به اطمینان پرداخت بدهی و با عنایت به روش بودن نحوه ی ضمانت فعلی در بانک ها از جهت فقهی، لزوم ابتناء کامل این طرح بر احکام اسلامی، این گفتار به معالیه ی این موضوع از منظر فقه و عقلانیت مبتنی بر احکام اسلامی پرداخته و راه های اطمینان مورد نیاز در نظام های این طرح را ارائه داده است.

• مالکیت دولت و نهادهای عمومی: این گفتار با اتکای به روایات به پاسخ این سؤال می پردازد که آیا از منظر شریعت، همان گونه که افراد انسان مالکیت پذیر بوده و موضوع احکام وضعی و تکلیفی هستند، دولت نیز می تواند مالک قرار گیرد و حقوق یا تکالیفی را پذیرا گردد یا اینکه چنین اهلیتی ندارد و مالک محسوب نمی شود؟ به تعبیر دیگر، آیا شخصیت اعتبار شده توسط عقلا برای دولت (شخصیت حقوقی دولت)، از منظر شریعت نیز معتبر است یا خیر؟ این سؤال برای هر نهاد

دولتی به طور اخص و در مورد نهادهای عمومی غیر دولتی نیز به طور خاص، وجود دارد. پاسخ به این سؤال در نظام مالی نوین، نحوه مالکیت نظام شبکه‌ی خدمات قرض الحسنه را روشن می‌سازد.

♦ چستی پول امروزی و تناسب سنجی آن با نظام مالی نوین مبتنی بر اسلام: شناخت چستی پول امروزی به دلیل نحوه‌ی تطور و سیر پیدایش، دچار پیچیدگی‌هایی است. این گفتار، علاوه بر بررسی دقیق مصادیق پول امروزی، به تحلیل ماهیت آن می‌پردازد. این تحلیل، با مطالعه‌ی ملاک ارزشمندی و مالیت اشیاء و سپس برشماری هفت ویژگی برای کالاهای واسطه‌ای، نقش این ویژگی‌ها در شکل‌گیری پول امروزی را تبیین می‌کند. نهایت، این پول را همانند سایر کالاهای واسطه‌ای، دارای این ویژگی‌ها قلمداد می‌کند. نکته‌ی مهم در این بررسی، مناسب این پول با تأسیس یک نظام مالی نوین بر اساس اسلام است. موضوع لزوم یا عدم لزوم ملاحظه‌ی تغییر ارزش پول در ضوابط مورد مطالعه قرار گرفته است.

- در بخش پنجم، فواید این طرح و جایگزینی نهادهای معرفی شده به جای نهادهای سنتی، مربوطه که متضمن تحقق یک انقلاب و حماسه‌ی بزرگ اقتصادی در کشور است به طور مختصر بیان شده، ضمن اینکه فواید هر یک از نهادهای نظام مالی نوین اسلامی به طور جداگانه در بخش سوم تبیین گردیده است. هماهنگی کامل این طرح با سیاست‌های کلی ابلاغ شده در امور اقتصادی از جمله سیاست‌های کلی «اقتصاد مقاومتی»، در این بخش به اثبات رسیده است.

در پایان، از جمع پرشماری که به شکل‌گیری این اثر کمک کردند؛ از استادان ارجمند و دوستان دانشمند و به‌طور ویژه از جناب حجت‌الاسلام والمسلمین قدیرعلی شمس (استاد مدرسه‌ی فقهی امام محمد باقر علیه السلام) قم، و برادر طلبه، آقای سعید مهدوی وفا (دانشجوی دوره‌ی دکتری اقتصاد) که در مسیر پژوهش با مطالعه‌ی بخش‌های کتاب دیدگاه‌های ارزنده‌ی خویش را مطرح می‌نمودند و از مرکز‌عماران و انتشارات میراث انبیاء و حجت‌الاسلام والمسلمین مصطفی شاه محمدپور که زحمت ویراستاری را متقبل شدند صمیمانه سپاس‌گذاری نموده و توفیق روزافزونشان از پروردگار متعال مسأله می‌گردد.

ارتباط علمی با آیدان: nezamenovin@cham.ac.ir

احمد حسینی

بیت خاتم انبیاء محمد مصطفی صلی الله علیه و آله

۲۷ رجب ۱۴۳۷

۱۳۹۵/۲/۱۶